

Saldırgan Küreselleşme Çağı ve “Yeni Milliyetçilik”

Durmuş Hocaoğlu

2023-İkibinyirmiiç., ISSN 1303-0434., Sayı: 24., 15 Nisan 2003., Ankara., s.44-55

Durmuş Hocaoğlu., 2023-İkibinyirmiiç Makale Sıra Numarası: 2

Bibliyografya Künyesi:

Hocaoğlu, Durmuş., “Saldırgan Küreselleşme Çağı ve “Yeni Milliyetçilik””, 2023-İkibinyirmiiç., ISSN 1303-0434., Sayı: 24., 15 Nisan 2003., Ankara., s.44-55 (13 sayfa)

İstatistikî Bilgiler (Dipnotlar dâhil):

Sayfa: 13; Kelime: 5.670; Kırk.: Boşluksuz: 38.740; Boşluklu: 44.470

Matbû metni tarayarak dönüştüren ve düzenleyen:

Durmuş Hocaoğlu

Tashih: Sayfa 55, sütun 1, paragraf 4'deki “Bunun da ilk şartı, felâhını diğerrinin felîşinde aramayan...” ibâresindeki “felişinde” kelimesi sehiv eseridir; doğrusu “felâketinde”dir. Buna göre, bu ibârenin tashihli şekli şöyle olacaktır: “Bunun da ilk şartı, felâhını diğerrinin felâketinde aramayan...” – D.H.

Saldırgan Küreselleşme Çağı ve “Yeni Milliyetçilik”

• DURMUŞ HOCAOĞLU MARAMARA ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ

I- Milliyetçilik ve Küreselleşme Milliyetçiliğin Kıdemi, Tabiiliği, Fıtriliği

Milliyetçilik, birçoklarına göre¹ - en azından bir ideoloji olarak- modern çağların, hattâ sâdece son iki yüzyılın, yâni sanâyi devriminin bir ürünüdür; çok yenidir, bir inşâdır, gelip geçicidir. Burada zihinleri bulandıran “ideoloji” kavramı, bütün muğlaklığına rağmen, şâyet “siyâsi proje” anlamında algılanıyorsa hiç de öyle olmasa gerek; adı konma-

mış bir ideoloji olarak da eskidir, hem de çok eski. Fakat milliyetçilik, öncelikle “bir hissediş, bir algılayış, bir vaziyet alış”tır ki bu nokta-i nazardan tarih kadar eskidir; hattâ birçok bakımlardan “tarih”i yapanın o olduğunu dahi söyleyebiliriz.

Milliyetçilik, bu şekliyle -ki asıl şekli budur- adı geç konmuş olan çok eski, çok köklü, çok kıdemli bir içtimâi gerçeklik, bir olgudur. Benedict Anderson’ın da belirtmiş olduğu üzere, milliyetçiliğin en eski ve en yeni şekilleri ile Doğu ve Batı formları arasında da temelde radikal bir farklılık yoktur.²

Fransız tarihçi Guillaume de Bertier de Sauvigny’ye göre, teknik bir terim olarak “milliyetçilik” Batı literatüründe ilk defa 1798’de görülmüş, fakat 1830’a kadar bir da-

ha göze çarpmamıştır. Daha sonraki dönemlerde kelimenin kullanılışı geç on dokuzuncu asırdan erken yirminci asra kadar yoğun olmuştur. Bu dönemde “millet” kelimesi de ilintili bir terim olarak değil, daha ziyâde “halk” mânâsında kullanılmıştır.³ Milliyetçilik’in bir terim olarak ortaya çıkması ve gelişmesi, Giuseppe Mazzini ile birlikte vuku’ bulmuştur; fakat “o”, asli mâhiyeti bakımından hep ne ise o kalmıştır.

Bu sebeple, milliyetçilik’in, ancak “milliyetçilik” teriminin ortaya çıkışı ile eşzamanlı olarak vücut bulmuş olduğunun, dolayısıyla da, bu terimden önceki dönemlerde mevcut olmadığının iddia edilmesi tutarsız bir hüküm olmaktadır. Meselâ, böyle bir terim kullanmamakla beraber, “tarihin sonu”nu Prusya Devleti’nde nihâyete erdiren G. W. F. Hegel’in (1770-1831) radikal

bir Alman milliyetçisi ve siyaset felsefesinin de bir milliyetçilik felsefesi olduğu nasıl inkâr edilebilir?

Bu noktada, milliyetçilik'in primordiyal (ilksel) şekilleri ile modern şekilleri arasında, öz itibarıyla, hemen hemen hiçbir ciddi fark bulunmadığını söyleyebiliriz. Milliyetçilik'in bu kıdeminin, yaygınlığının ve gücünün sebebini, başka hiçbir yerde değil, doğrudan doğruya insan fitratında, insan ruhunun derinliklerinde aramak icap eder. Gellner'in milliyetçilik'i "yerçekimi gibi önemli ve kapsayıcı bir güç"⁴ olarak târif etmesi, sözünü ettiğimiz "fitrat"ın tam bir tasdikinden başka bir şey değildir. Nasıl ki, yerçekimi (gravitasyon), maddî nesnelere dışarıdan verilen bir şey, bir tür eklenti olmayıp, nesnelere onsuz olmaz (lâzım-ı gayri müfârik) bir varoluş şartı, tabii varoluşlarının kopmaz bir niteliği ise, milliyetçilik de, insan topluluklarına verilen bir şey, sun'î bir eklenti olmayıp, onların onsuz-olmaz bir varoluş şartı, tabii varoluşlarının kopmaz bir niteliğidir.

Bunun içindir ki; milliyetçilik, tıpkı mutluluk, sevgi, bağlılık, vb. gibi tabii ve fitrî bir vâkıa olup, ilksel (primordiyal) şekli ile, öğrenilmeye ihtiyaç duyulmayan bir kavram olduğu gibi, ayrıca, yoktan öğretilmeyen, ancak, varolan bir şeyin üzerine bir tekâmülün söz konusu olabileceği bir kavram olarak da karşımıza çıkmaktadır. O, milletlerin kollektif bilinçlerinde, fitrat vardır. Bu noktada, aşağıda da tekrar ele alacağımız gibi, milliyetçilik kavramını, kabaca, birisi

"modernite-öncesi dönem" ve diğeri de "modernite dönemi" olmak üzere iki dönem altında inceleyebiliriz. Modern milliyetçilik'in ayırıcı özelliği, bu primordiyal milliyetçilik çekirdeği üzerine oturtulmuş olan modern bir inşâ oluşudur.

Tabii ve fitrî bir olgu olan milliyetçilik'in en belli başlı beslenme kaynaklarını, birisi "müsbet, tabii ve câzibeli" ve diğeri de "menfi, tahrik edici ve defialı (itici)" olmak üzere iki ana başlığa taksim edebiliriz.

Birinci gruptakiler, milliyetçilik olgusunun belli başlı beslenme kaynağı olup o da "âdiyet duygusu" şeklinde hulâsa edilebilir. Bu duygu, aynı zamanda, burada mekân yetmezliği yüzünden temas edemeyeceğimiz İbn Haldûn'un siyaset felsefesindeki "asabiye" kavramı ile de açıklanabilir. T. Khmeri'nin de belirttiği gibi⁵, aynı soy bilincine sâhip olmayı ifâde eden asabiye kavramı, milliyetçilik olgusunun ilk defa kavramlaştırılmış şekillerinden birisidir.

Milliyetçilik'in en eski çağlardan beri insan fitratına yapışık bir şekilde mevcut ve hattâ o fitratı oluşturan bir unsur oluşunu, hem siyaset ve hem de tefekkür alanında açıkça müşâhede etmek kaabilirdir. Bu konuda verilebilecek çok basit ama çok anlamlı örneklerden ikisi, bütün çağların en başta gelen filozoflarından olan Eflâtun ve

Aristo'dur.

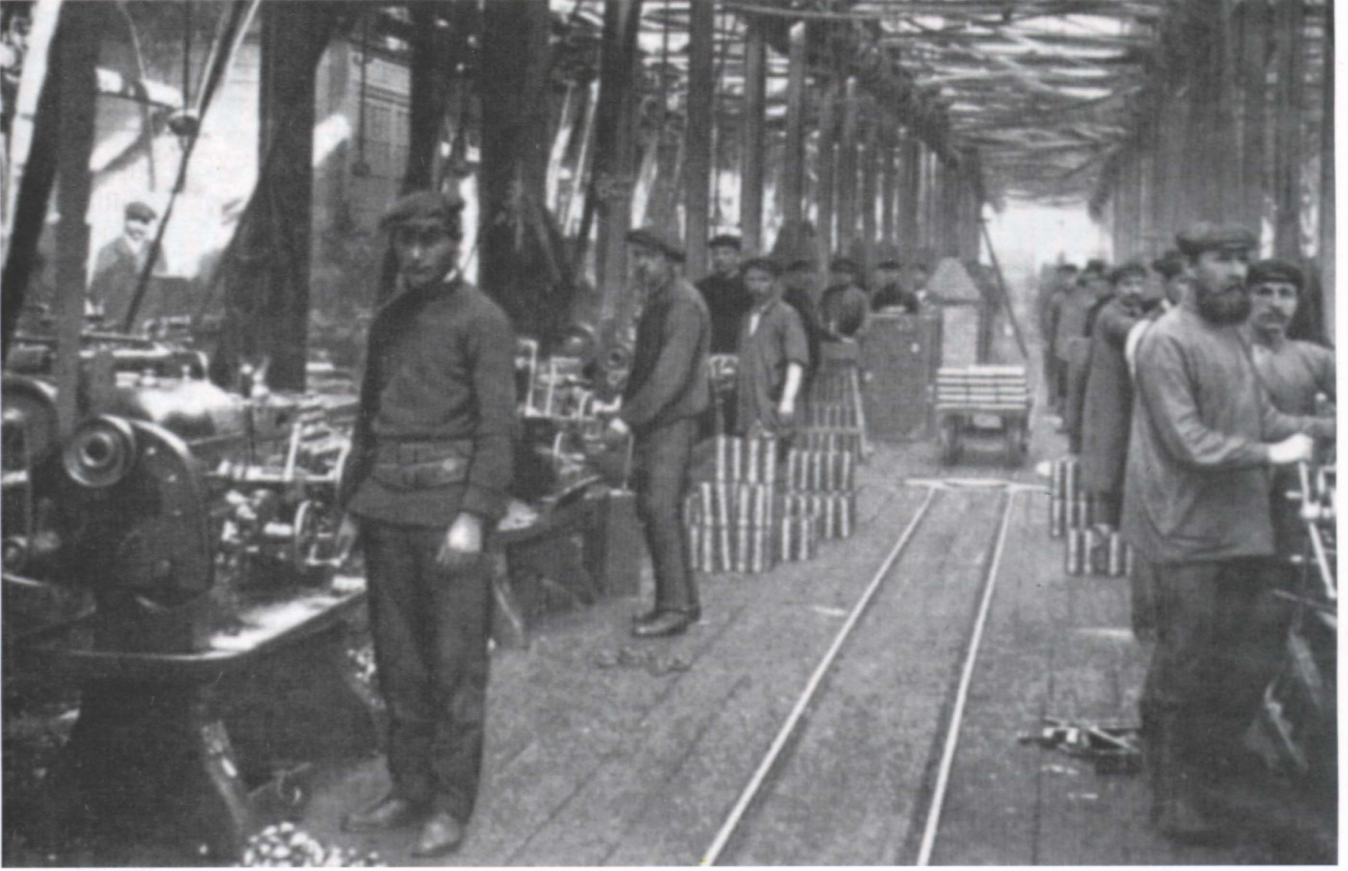
Platon ve Aristo'nun çağlarında kendilerini Hellen, ülkelerini ise Hellas olarak adlandıran Grekler, kendilerini diğer milletler ve kavimlerden üstün görürler, hem kendilerine ve hem de ülkelere kuvvetli bir asabiye ile bağlı olurlardı. Meselâ, Aristo, dünyanın insanlarla meskûn bölgelerini [Eucumonia] ana hatlarıyla üçe ayırmaktadır: Hellas, Avrupa ve Doğu. Avrupalılar'ı gerizekâlı, Doğulular'ı ise korkak bulan Aristo'ya göre ideal insan tipi Hellen, ideal ülke ise Hellas'tır. Aristoteles'in hükümlerinde, milliyetçilik'in âdetâ temel kurucu unsurlarından olan "vatanseverlik" (patriotizm) üzerinden nasıl kıvamlı bir milliyetçilik yapıldığı açıkça görülmektedir.⁶ Platon ise en önemli eserlerinden olan Devlet'te (Politei) Grekler'den söz ederken aslında tam bir "asabiye" tanımlaması yapmaktadır.⁷

Aristo ve Platon'un çağından takriben sekiz asır sonra tarih sahnesinde görülen Gök-Türkler için de hem Türk milleti (Türk budun) diğer milletlere ve hem de "vatan toprağı" diğer topraklara mürecahtır.

Eski Türk dininin Gök-Türkler'in dönemine gelinceye kadar göstermiş olduğu inkişaf neticesinde daha önceki Türk inanışlarında kendisine ulûhiyet izâfe edilen "ıduk (kutsal) yer-sular" bu dönemde bir yandan "yer-su" şeklinde tekilleştirilirken,

diğer yandan da bu pagan-tanrısal niteliğini

kaybederek “vatanın toprağı ve suyu”, kısaca “vatan” şeklinde algılanmaya başlanmış; hakikî anlamdaki ulûhiyet, mecâzî bir kutsallığa inkılâb ettirilmiş; hattâ bu terim, pâyitaht “Ötüken” için de kullanılmıştır. Nitekim, Kültekin Kitâbesi’ndeki “...ıduk Ötüken yış..”⁸ [“...mukaddes Ötüken ormanları...”] ibâresi bunun bir kanıtıdır. Türk devleti ve vatanı öylesine yüce addedilmekteydi ki, gök ve dört cihetin Türk devletinin mekânını meydana getirdiğine inanılıyordu.⁹

Milliyetçilik’in özü demek olan “vatan sevgisi”nin yeni ve eski şekilleri arasında hiçbir fark olmadığının en önemli göstergelerinden birisini de kezâ, “vatan şairimiz” Nâmık Kemâl’in “vatan”ı tanımlamasında bulabiliriz:¹⁰

“İnsan vatanını sever; çünkü mevâhib-i kudretin en azîzi olan hayat hava-yı vatanı teneffüsle başlar.”

“İnsan vatanını sever; çünkü atâyâ-yı tabiatın en revnaklısı olan nazar lemha-i iftitâhında hâk-i vatana ta’alluk eder.”

“İnsan vatanını sever; çünkü madde-i vücûdu vatanın bir cüz’üdür.”

“İnsan vatanını sever; çünkü etrafına baktıkça her köşesinde ömr-i güzêstesinin bir yâd-ı hazinini ta-haccür etmiş gibi görür.”

“İnsan vatanını sever; çünkü hürriyeti, rahatı, hakkı, menfaati vatan sâyesinde kaaimdir.”

“İnsan vatanını sever; çünkü sebe-i vücûdu olan ecdâdının makbere-i sükûnu ve netîce-i hayâtı olacak evlâdının cilvegâh-ı zuhûru vatandır./..”

Primordiyal Milliyetçilik’ten Modern Milliyetçilik’e

Bundan önce de belirtmiş olduğumuz gibi, milliyetçilik kavramını, anahatlarıyla, özü itibâriyle “neseb asabiyesi”ne dayanmış olması sebebiyle aynı olmakla berâber, birisi modernite veya sanâyi devrimi öncesi dönem (naiv milliyetçilik dönemi); primordiyal milliyetçilik dönemi) ve diğeri de modernite veya sanâyi devrimi dönemi (modern milliyetçilik dönemi) olmak üzere iki kısım altında inceleyebiliriz; işte, birçok kişinin sâdece modern çağlara münhasır kıldığı ve bu şekliyle “yeni” olan milliyetçilik, ikincisidir.¹¹

“.../ Sanayi-öncesi dönem milliyetçiliğı, aynı zamanda naiv milliyetçilik ve sanâyi dönemi milliyetçiliğı ise modern milliyetçilik olarak da adlandırılabilir. İkinin arasındaki ortak payda, aynı kökene, neseb asabiyesi’ne dayanmakta olmasıdır. Ancak, bunun yanında ikisinin arasında önemli bir farklılık da vardır ki bu fark, doğrudan modernitenin kendisinden kaynaklanmaktadır. Bu ise, kalın çizgilerle ifade edildikte, modern anlamdaki millet ve millet-devlet (ulus-devlet) kavramlarıyla yakından ilgili ve râbitalıdır. Modern milliyetçilik, ulus-devlet’in özünü oluşturan, devlet ile toplum arasındaki bağı kompakt şekilde millî asabiye üzerine inşâ eden bir siyâsî davranış tipidir. İdeolojik milliyetçilik (veya bir ideoloji olarak milliyetçilik) ise milliyetçilik fikrinin kristalize olmuş, bir dünya görüşü (welt anschauung, world view) hâlini almış şekli olarak da tanımlanabilir.”

“Sanâyi-öncesi dönemdeki millî asabiye ile sanâyi dönemindeki arasındaki en temel fark, özü itibariyle, ‘devlet ile toplum arasındaki bağılılığın sıklığı’nın kazanmış olduğu yeni şekildir. Bu bağı

iki veçhesinin bulunduğunu söyleyebiliriz: Bir yanda yönetim mekanizması ile ilgili olan, siyasetin süjelerinin ve objelerinin arasındaki bağın sıklığı, organikliği olarak tercüme edilebilecek olan demokrasi veçhesi; diğer yanda, devlet ile o devleti kuran ve yaşatan irâdenin birbiriyle kontakt ve irtibatlarının sıklığı, organikliği olarak tercüme edilebilecek olan millî asabiye veçhesi bulunmaktadır.”

“İmdi; devlet ile toplum arasında daha sıkı bir bağ, daha homojen, daha monoblok bir toplum gerektirmektedir. Bu homojenlik ve monoblokluk, ‘devlet ile toplum arasındaki bağılılığın sıklığı’ şeklinde ifade ettiğimiz husustur ki bu bağ, günümüzde, en sıkı şekline, toplumun bir ulus (millet) şeklini alması hâlinde ulaşmaktadır. O hâlde, bu ilkeyi, ‘devlet ile ulus (millet) arasındaki bağılılığın sıklığı’ şekline ircâ edebiliriz. Bu husus, aynı zamanda ulus-devlet kavramının da tanımını olmaktadır. Yâni, modern millî asabiye, ulus-devlet’i bir yandan istilzam ve bir yandan da intac etmektedir; ikisinin arasında, bu şekilde bir korelasyon bulunmaktadır. Ulus-devlet ise, modern zamanlara âit olan bir devlet yapısıdır. İmdi; ulus-devletin en temelli, en bâriz karakteristik niteliği, ulus (millet) üzerine binâ edilmiş olmasıdır. [Burada, artık dilimize “millet” karşılığı olarak yerleşmiş bulunan “ulus” terimini kullanmak mecbûriyetinde kaldığımızı belirtmek gereğini duymaktayım.] Bu ise, devleti kuran ve yaşatan irâdenin neseb asabiyesi olması anlamına gelmektedir. Ne var ki, burada küçük ve fakat bir o kadar da önemli bir hâtırlatmayı yapmak icap etmektedir: İbn Haldûn’un dahi oldukça modern bir ileri görüşlülükle belirtmiş olduğu gibi, neseb bağılılık demek olan neseb asabiyesi, en dar anlamıyla yetinilip sâdece belirli bir soy karâbeti ve hele hele asla bir ırk karâbeti olarak anlaşılmalıdır. Ne-

seb asabiyesi, en geniş anlamıyla, kendisini organik olarak belirli bir soya, bir nesebe bağlı addetmek anlamındadır. Buradaki ‘organik’ kelimesi ‘biyo-genetik’ bir içerikle doldurulduğu takdirde, bu düpedüz basit ve en aşağı türden bir ırk asabiyesi olacaktır ki, bunun da bir dünya görüşüne dönüşmüş şekli ırkçılıktan başkası değildir.”

“Şu hâlde, teferruata girmeye kalkışmaksızın diyebiliriz ki, eşyadan bilgi’ye gidildiğinde, şu hakikatle karşılaşmaktayız: Günümüzün realitesi, ulus-devlet’tir; ulus-devlet bir neseb asabiyesi demek olan millî asabiye üzerine te’sîs edilmiş olan bir devlettir, devlet ile toplum arasındaki bağın sıklığı en yüksek şekline bu hâlde ulaşmaktadır. Millî asabiye ise, ister ideolojikleştirilsin, ister ideolojikleştirilmesin, milliyetçilik demektir. Milliyetçilik bir düşünce akımı olarak açıkça deklare edildiğinde pek fazla taraftar bulmayabilir; bu husus, hassaten milliyetçilik idesinin tel’in edilmiş bir ırkçılık şekline dönüştürüldüğü, felsefi kökenleri Hegel felsefesine dayandırılabilir olan German milliyetçiliği tecrübesinin Hitler versiyonundan sonra daha da bâriz olarak görülmektedir. Ancak, günümüzün bütün modern toplumları için milliyetçilik, bir ideoloji olmaktan ziyâde, modernitenin kaçınılmaz bir şartı olan ulus-devlet zarûretine binâen, bir varolma tarzı demektir ki, bu onu, modernite-öncesinin naiv milliyetçiliğinden ayıran en önemli bir unsur niteliğindedir.”

Millî Devlet ve Millet-Devlet (Ulus-Devlet)

Aralarında çok önemli ortak noktalar bulunmasına rağmen, sıklıkla birbirine karıştırılan kavramlara bir örnek de “millî devlet (national state)” ile “millet-devlet” veya Türkçe’de daha yaygınca yerleşmiş bulunan şekliyle “ulus-devlet (nation-state)”tir. Çok kısaca ifade edildikte, millî devlet’in muayyen bir millî asabiye dayalı ve fakat toplumsal homojenliği bulunmayan veya zayıf olan bir devlet olmasına mukabil, millet-devlet, yine aynı şekilde muayyen bir millî asabiye dayalı ve fakat millî devlet’e nazaran daha homojen bir toplum yapısına sâhip olan devlet olup; meselâ Osmanlı ve Selçuklu birer millî devlettir, Türkiye Cumhuriyeti ise bir ulus-devlet; bunların yanında ise meselâ Türk hâkim yönetici zümrenin yanında, Türkler’in büyük kitleyi oluşturan Araplar’a nisbetle daha az olduğu Memlûklü Devleti’nin millîlik vasfı aynı şekilde sarîh olmasa gerekir. Fakat fark sâdece bunlardan ibaret değildir; ulus-devlet, aynı zamanda, milliyetçilik idesinin toplumsal tabakalarda bilinçli bir şekilde büyük bir rüçhâniyete mazhar olduğu devlettir de. Ulus-devlet (nation-state) modelinin millî devlet (national state) modelinden farklı olarak sanâyi çağının bir neticesi ve ürünü olduğuna da dikkat edilmelidir; toplumların homojenliklerinin ve ayrıca kendilerini diğer kimliklerinden önce millî kimlikleri ile ifade

edilerinin yükselişindeki en önemli âmilin başında sınıâleşmenin gelmesi, hemen bütün sınıâleşmiş ülkelerin birer ulus-devlet ve modern anlamda milliyetçiliklerin yurdu olması neticesini hâsil etmiştir.

İşte, yukarıda sözünü ettiğimiz ve “yeni” olan milliyetçilik, kendisini ulus-devlet formatında ifade eden, modern çağların ve endüstri devriminin bir ürünü olan milliyetçi-

liktir. Bu hâliyle bu milliyetçilik, “yeni”dir; fakat biz bu yazıda “yeni milliyetçilik” kavramını daha farklı bir mânâda kullanacağız.

Vatanseverlik ve Milliyetçilik

Vatanseverlik (patriotism) kavramı milliyetçilik (nationalism) kavramından daha kıdemli bir kavram olarak göze çarpmakta olduğu gibi, birçok düşünür vatanseverlik’in daha tabii ve daha fitri ve bu sebeple de hem daha sağlıklı ve hem de daha kuşatıcı bir kavram olduğunu ve buna binâen, daha üstün olduğunu ileri sürmektedir. Mesele Orwell “On Nationalism”¹² isimli makalesinde (1945) bu konuya hassaten vurgu yaparak ikisinin aynı şey olmadığını, vatanseverlik’in esas itibariyle tedâfûi (savunmacı) olmasına mukabil, milliyetçilik’in kudret ve hükmetme arzusundan beslendiğini ve binâenaleyh taarruzî bir vasfa sâhip olduğunu ileri sürmektedir. Fakat, mesele elbette bu kadar basite indirgenemeyecek kadar karmaşık olduğu gibi yanıltıcıdır da. Her milliyetçilik aynı zamanda vatanseverliği de tazammun

eder; fakat vatanseverlik’in esas olarak “toprak-bağlılık” olmasına karşılık, milliyetçilik bu bağlılığın ötesine ulaşır veya ulaşma temâyülünü taşır: Anadolu milliyetçiliğinin toprak-bağlı olmasına karşılık Pan-Türk milliyetçiliğinin çok daha geniş kapsamlı ve “ideal” olan bir vatan-bağlılık tazammun etmesi gibi. Beri yandan, aynı “vatan”a bağlılıktan farklı milliyetçilikler de türetilir; Osmanlı’nın parçalanması örneğinde olduğu gibi.

Vatanseverlik ile milliyetçilik arasındaki bağ ve farklılık konusunda Carlton J. H. Hayes şunları söylemektedir:¹³

“Milliyet bir vâkiadır ve tarihin zuhurundan beri çeşitli gelişme ve ya gerileme safhalarında muhtelif milliyetler varolagelmışlerdir. Fakat insanlar milliyetin şuuruna varmadıkça ve onu vatanseverliklerinin baş hedefi yapmadıkça, kültürel ve siyasî milliyetçilikler üretmezler.

O hâlde, vatanseverlik nedir? Evet, ‘ülke sevgisi’dir. ‘Sevgi’ gibi düşkünlüğü, duygusal yakınlığı, sadâkati içeren bir histir. Şu ya da bu biçimde, onun toplu hâlde yaşamasının tabii bir parçası ve aslı bir sacayağı olarak ortaya çıkar.../

/... vatanseverlik menşe ve kökenindeki fitriliğine karşılık; geniş bir toprakta dağılmış büyük bir milliyetten ziyâde sınırlı bir sahadaki küçük bir cemaatle daha tabii ve gönülden birleşmektedir. Ancak yoğun ve kapsamlı bir eğitim süreci sâyesindedir ki, mahallî bir insan grubu bütüncül milliyetlerinden tam anlamıyla haberdar olacak ve en yüksek sadâkatini ona duyacaktır.

... milliyetin temellerini ortak bir dil ve ortak tarihî gelenekler oluşturur. Bunlar, bir eğitim süreci tarafından popüler duygusal vatanseverliğin hedefi hâline getirildiğinden, sonuç milliyetçiliktir.”

Millî Devlet ve Millet-Devlet’e (Ulus-Devlet’e) Yönelik En Büyük Tehdit: Küreselleşme

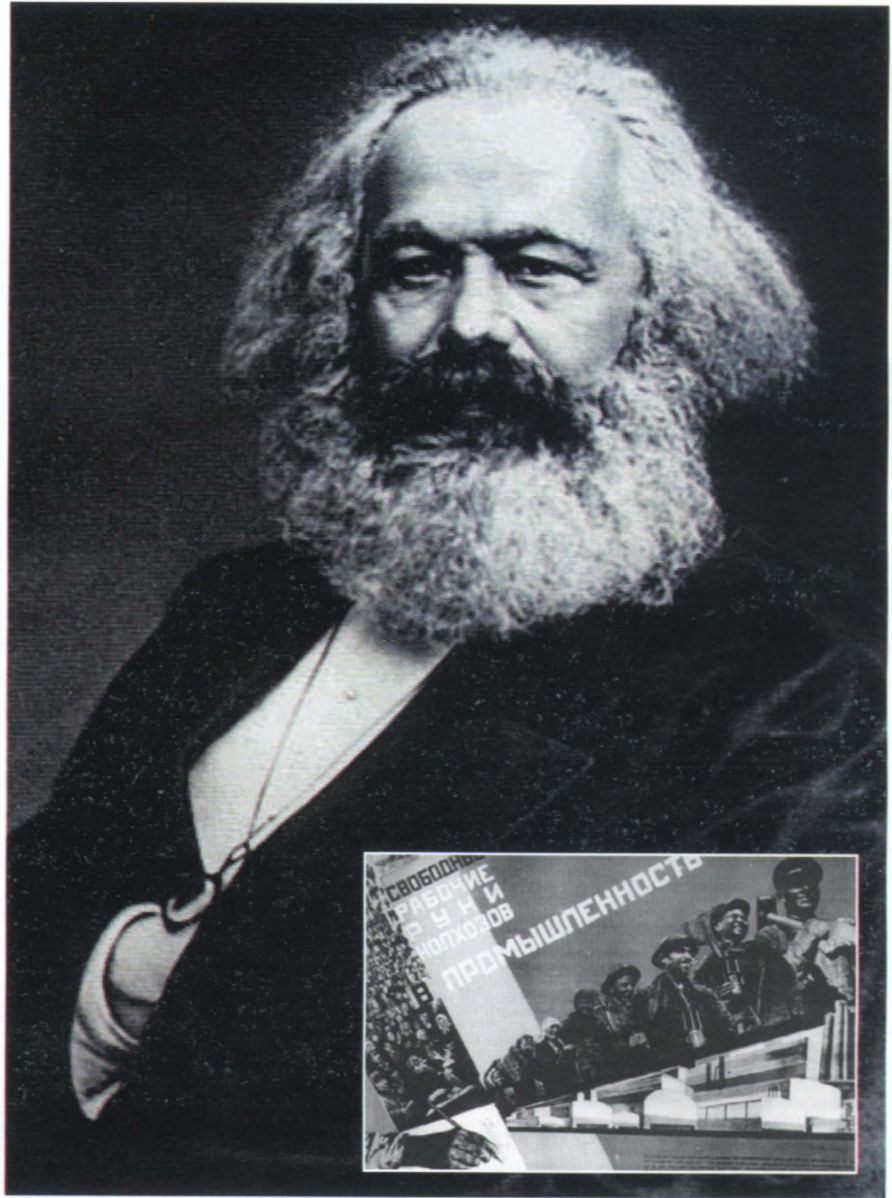
Şu hâlde, teknik bir terim olarak “vatanseverlik” ile her hususta birebir aynıyet sâhibi olup olmadığı tartışmasını daha fazla irdelemekten, vatanseverlik ile özdeşleşmiş ve hattâ onun en üstün ifâde tarzı olduğunu söyleyebileceğimiz milliyetçilik, esas itibariyle birisi “iç” ve

diğeri de "dış" olmak üzere iki taraftan tehdit edilmiştir ve edilmektedir.

Milliyetçilik'e içten gelen tehdidin en büyüğü, bizzat milliyetçiliği siyâsî bir âlem olarak tercih eden kadroların icrâ etmekte olduğu "kötü milliyetçilik"tir.¹⁴ Sözgelimi, ülkemizde büyük kitlelerdeki muazzam milliyetçilik potansiyeline karşılık, bu kavramın hep marjinal kalışı en çarpıcı örneklerdendir. Kısaca söylendikte, her şeyin normal gittiği zamanlarda değil de ârızî hâllerde zuhûr eden ve bu sebeple de normal ve tabii değil anormal ve gayri tabii olan, tepkici, milletini devletinden soğutan, kozmopolitanizmi kışkırtan, kaba ve hoyrat; bütünü kucaklayıcı (inclusive) değil de dışlayıcı (exclusive) ve marjinal olan, bu sebeple de Michael Billig'in târihiyle "banal milliyetçilik" (banal nationalism) olarak da anılabilecek olan bu milliyetçilik, milliyetçiliğe, onun dayandığı devlet ve vatan sevgisine zarar vermekte, bir bumerang etkisi yaratarak kozmopolitanizmi kışkırtmaktadır. Türkiye'de yakın zamanlarda büyük kitlelerde millî ve milliyetçi reflekslerin törpülenmesine sebep olan partizan milliyetçilik de bu kategoriye girmektedir.

Milliyetçilik'e dıştan gelen tehditlerin en başında gelenlerden birisi, kendisi ile yolları kesişen "diğer milliyetçilikler"; bir diğeri, doktriner olarak milliyetçiliğe karşı, onu yok edilmesi gereken bir hasım telâkkî eden, küresel çapta yayılma emeli olan, vatan ve devlet kavramlarını reddeden bütün küresel kozmopolitan ideolojiler ve ayrıca bu gibi ideolojileri paravana yapan daha büyük çaplı ve saldırgan milliyetçilikler ve bir üçüncüsü de günümüz için konuşulduktaki, "küreselleşme" ve bâhusus, "saldırgan küreselleşme" şeklinde özetlenebilir. Burada fevkalâde geniş olan bu konuyu sâdece saldırgan küreselleşme ve onun en mümtaz iki numûnesinden birisi ve fakat -en azından şimdilik- ciddi bir tehdit olmaktan çıkmış bulunan "Marksist saldırgan küreselleşme" ve diğeri ise bilhassa birincisininin meydana terketmesi üzerine rakipsiz kalarak kontrolden çıkan ve şu sıralar-

da Amerika Birleşik Devletleri'nin şahsında tecessüm ve teşahhus eden "kapitalist saldırgan küreselleşme" üzerine teksîf edeceğiz.

Modernite'nin İlk Saldırgan Küreselleşmesi: Marksist Küreselleşme

Bütün dünyayı tek elde toplamayı, bütün arzı bir tek devletin yönetimi altına almayı savunan bu tür ideolojilerin ve siyâsî tasavvur ve projelerin kökleri çok eskilere, milâddan önce üçüncü bin yıla kadar indirilebilirse de, ancak ilk defa Eski Yunan'da Stoacılar ve Sofistler ile teorik/felsefî bir çerçeve kazanmış ve zamanla ilerleyerek en yetkin ilk şekline "dünya devleti" fikrinin ilk komplike sistemi

olan ve bu itibarla modern çağların ilk kapsamlı küreselleşme projesi addedilmesi icap eden ilk Marksizm'de ulaşmıştır.

Marksist felsefe, millet ve milliyetçilik'i tabii birer olgu olarak kabul etmektedir. Meselâ Stalin, "Marksizm ve Millî Mesele" adlı eserinde,¹⁵ önce "Millet nedir?" sorusunu sorarak buna cevap aramaktadır. "Millet öncelikle bir topluluktur; belirli kişilerin topluluğu"¹⁶ diyerek kısa ve özlü bir tanım yapan Stalin, hemen devamında "bu topluluk, ırkî olmadığı gibi kabilevî de değildir" demekte ve örnek olarak bugünkü İtalyan, Fransız, İngiliz ve Alman milletlerinin muhtelif ırklardan ve kabilelerden teşekkül etmiş olduğuna dikkat çekerek, "binâenaleyh millet, ırkî veya kabilevî olmayıp, ta-

rihi olarak teşekkül etmiş bir insan topluluğudur” sonucuna varmakta; bundan sonra da millet’in tarihi teşekkülüne temas ederek, bu teşekkülün tesâdüfen vâki olmadığını ve bir irâdenin ürünü olarak ortaya çıktığını “binâenaleyh millet, ârizî veya gelip geçici bir yığın değil, kararlı bir insan topluluğudur” şeklinde ifâde etmekte, fakat akabinde, her kararlı topluluğun da bir millet oluşturmadığını söylemekte ve örnek olarak ise Avusturya ve Rusya’yı vermektedir. Fakat Stalin, buna rağmen, modern anlamda millet olgusunu bir burjuvazi ürünü olarak görmekte ve her ne kadar milletlerin kendi kaderlerini tâyin etme hakkı bulunduğunu savunsa da¹⁷, bir bölüm sonra, bütün Marksistler gibi, onu sosyalizm için ciddi bir ayakbağı olarak ilân etmekte ve kültürel-millî özerklik’in “kötü bir şey” olduğunu; millî mesele için bir çözüm yolu olmadığını, işçileri

milliyetlerine göre bölmek sûretiyle işçi sınıfının birliğini baltaladığını söylemektedir.¹⁸

Stalin’in bu çelişkin gibi görünen tavrı, aslında Marksist felsefenin bir sonucudur: Millet ve tabiiyle milliyetçilik, her ne kadar tabii bir olgu olsa da, Marksizm’in “dünya devleti” ve hattâ daha ilerisinde “devletsiz dünya” fikrinin önünde bir engeldir. Nitekim, Marks ve Engels, Şubat 1848’de Londra’da yayınladıkları meşhur “Manifesto”-da, millet’i, (ulus’u) burjuvazinin gelişim sürecinin bir ürünü olarak hâsıl olan merkezileşmenin neticesinde vücut verilen bir olgu olarak gördüklerini deklare etmektedirler.¹⁹ Buna göre, millet, tarihi gelişim safhasında tarihi determinizmin zarûretine binâen proletaryadan önce gelen ve proletaryayı yaratarak komünizmin yolunu açması hasebiyle “tam anlamıyla devrimci bir rol oynayan” burju-

vazi devriminin bir inşâ olmaktadır. Ama, burjuvazinin tarihteki bu devrimci rolü, kendi elleriyle yaratmış olduğu “kendi mezar kazıcıları” ve “hakikaten devrimci tek sınıf” olan “proletarya”, dünyanın her yerindeki proletaryanın ortak özelliği aynı olmakla “ulusal” (millî) değil “evrensel” (milletler-üstü) bir nitelik taşır. Ancak, buna rağmen, yine de proletaryanın mücadelesinde, bir tür millilik karakteri de bulunmaktadır. Geçici olan bu millî karakter, Manifesto’da, “Proletaryanın burjuvaziye karşı mücadelesi, özünde ulusal bir mücadele olmamasına rağmen, öncelikle ulusal bir biçim taşır. Her ülkenin proletaryası, her şeyden önce kendi burjuvazisiyle hesaplaşmasını bitirmek zorundadır” şeklinde açıklanmaktadır. Yâni, Manifesto’nun müelliflerine göre, millî olan her şey, tarihî zarûretin gereği olarak, insanlığın nihâi safhası olan evrensel komünizm için geçilmesi zarûri olan bir ara safhaya âit değerlerdir. Bu sebeptendir ki, gerçek (burjuva) anlamıyla ele alındığında proletarya için “millîlik” ve “vatan” gibi kavramlar, nihâi hedef için geçilmesi zorunlu olan muvakkat aşamalardan başka bir mânâ ve kıymet taşımazlar.²⁰ “İşçilerin vatanı yoktur. Sahip olmadıkları bir şey ellerinden alınmaz. Her ülkenin proletaryası ilk önce siyasal iktidarı ele geçirmek, ulusal sınıf hâline gelmek, bizzat uluslaşmak zorunda olduğundan kelimenin burjuva anlamında değil, ama bu anlamda ulusaldır.”

Ancak ne var ki bu iddialarına mukabil Marksizm’in tatbikatı, içine gizlenmiş bir zımnî (latent) milliyetçilik şeklinde tahakkuk etmiştir: SSCB’de Rus, Çin’de ise Çin milliyetçilikleri gibi.

Modernite’nin İkinci Saldırgan Küreselleşmesi: Kapitalist Küreselleşme

Yeni küreselleşmenin millî ve ulus-devletlere ve milliyetçiliklere yönelmiş olduğu tehdidin iki cephesi ve iki vechesi vardır. Bunlardan birisi, çapı aşırı derecede büyüyen yeni ulus-devletlerin, diğer

bir ifadeyle hiper ulus-devletlerin ve hiper milliyetçiliklerin diğer milletleri ve milliyetçilikleri ezmesi ve ikincisi de topyekûn milletleri ve milliyetçilikleri hedef alan "küresel kapitalist kozmopolitanizm" ve dünya devletidir. Hiper ulus-devlet olarak en ziyâde göze çarpan örnekler, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birleşik Devletleri formatına yönelmiş bulunan Avrupa Birliği'dir.

Kısaca ifade edilecek olursa, dünya, tarihte eşi zor bulunur sıkıntılı bir dönemeçten, en genel hâliyle Batılı veya Batı-merkezli yeni bir kolonyal paylaşımına tâbi tutulması demek olan saldırgan bir küreselleşmenin yarattığı, gerçek anlamda bir "küresel kriz"den geçmektedir. Bu saldırgan Batılı-kapitalist merkezli küreselleşmenin bir ayağı -şimdilerde henüz çok mâsum görünen- Avrupa Birleşik Devletleri hedefine yönelmiş bulunan Avrupa Birliği ve diğeri ise,

Dünya, tarihte eşi zor bulunur sıkıntılı bir dönemeçten, en genel hâliyle Batılı veya Batı-merkezli yeni bir kolonyal paylaşımına tâbi tutulması demek olan saldırgan bir küreselleşmenin yarattığı, gerçek anlamda bir "küresel kriz"den geçmektedir. Bu saldırgan Batılı-kapitalist merkezli küreselleşmenin bir ayağı -şimdilerde henüz çok mâsum görünen- Avrupa Birleşik Devletleri hedefine yönelmiş bulunan Avrupa Birliği ve diğeri ise, Amerika Birleşik Devletleri'dir.

Amerika Birleşik Devletleri'dir.

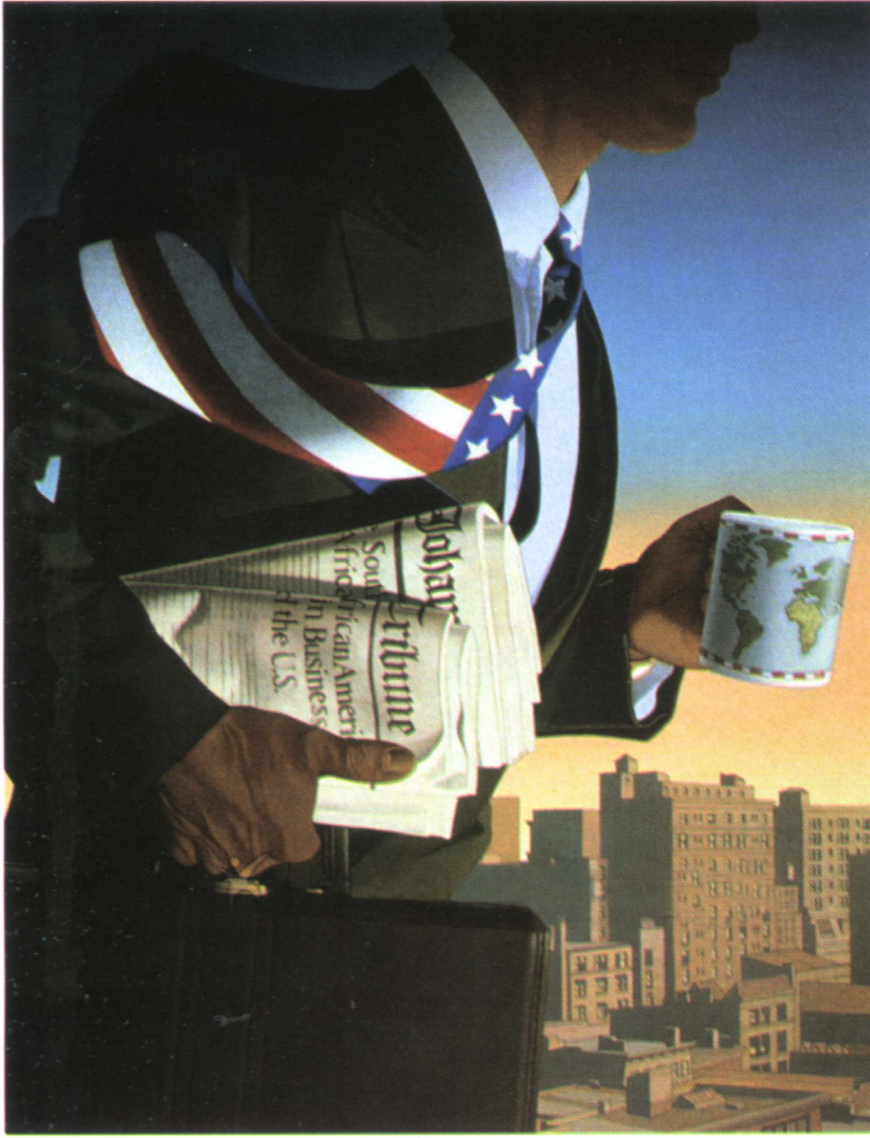
AB şâyet AB fikrinin Dante, Pierre Du Bois, Kral George Podiebrad, Petrarch, Duc de Sully, J. J. Rousseau, Charles de Seconda Montesquieu, Saint-Simon, Leibniz, Nietzsche, Victor Hugo, Jeremy Bentham, Abbé de Saint Pierre, Immanuel Kant, Ortega y Gasset, Jean Monet, vb. "kurucu babalar" (founding fathers) olarak anılan büyük fikir adamlarının öngördüğü gibi bu nihâi hedefine sâlimen varacak olursa, bütün üye devletleri yutacak ve bir tek devlete dönüşecektir; Anthony D. Smith'in de belirtmiş olduğu gibi, "Avrupa'nın birliği büyüdükçe her bir üye devletin milli kimliği küçülecektir."²¹

İmdi; yukarıdan aşağıya yönelik olan her büyük elitist siyâsi organizasyon projesinin, geleceğini te'minât altına almak kastıyla yönelmiş olduğu hedeflerden birisi de projeye uygun bir "insan" (huma-

nus) modeli geliştirmektir; projenin geleceği büyük ölçüde buna bağlıdır, öyle ki, bu insan modelinin yetiştirilmesi başarısız olduğu takdirde proje de akâmete mahkûmdur. Meselâ cumhuriyetçi (republicanist) teorinin yönelmiş olduğu hedefin "cumhuriyet insanı" (homo republicanus), Sovyet komünizminin yönelmiş olduğu hedefin, başarısızlıkla sonuçlanan "Sovyet insanı" (homo Sovieticus) olması gibi. Aynı şekilde, yukarıdan aşağıya yönelik olan büyük ve muhtemelen tarihin tanıdığı en kapsamlı elitist siyâsi organizasyon projesi olan ve "Avrupa Birleşik Devletleri" hedefine yönelmiş bulunan Avrupa Birliği'nin bu konudaki hedefi de, üye ülkelerin milli kimliklerini -millî devletlerin ve milletlerin teşekkül sürecinde aşîret ve benzeri primordial (ilksel) kimliklerin daha yüksek ve daha mütekâmil "millet" kimliğinin potasında eritilmesi gibi- zaman içerisinde bir alt-kimlik düzeyine indirgeyecek ve belirleyici tek kimlik olacak olan "Avrupalılık" kimliğinin çekirdeğini oluşturacak "Avrupa adamı" (homo Europeanus) projesidir.

İlk defa filozof Edmund Husserl tarafından 1935'de tedâvüle sürülen [onun deyimiyle: "Europäischer Menschentums"] bu kavramın kuvveden fiile çıkıp-çıkınamaması, Avrupa Birliği'nin geleceğini belirleyecek en temel hususlardan birisi olup, el'ân, hâlâ diriliğini önemli bir ölçüde koruyan milliyetçiliklere rağmen, hayli mühim bir mesâfenin kat' edilmiş olduğu da aşîkârdır. Nitekim, tek bir örnek olmak üzere, internette sürekli olarak Avrupa kamuoyunun nabzını tutan "Eurobarometer" isimli site-deki "Avrupalılar Kendilerini Nasıl Görüyorlar?" (How the Europeans See Themselves?) başlıklı kapsamlı araştırma dosyasında detayları verilen saha araştırmalarının sonuçlarından kısaca söz etmek dahi yeterli ipuçları verebilir. Bu sonuçlara göre, meselâ Avrupalılar'ın kendilerini (ortak) bir Avrupa'ya bağlama ve "Avrupalı" kimliğinin milli kimliğe göre öncelenmesi oranını veren tablolar (s.12-13, tablo. 5-6) incelendiğinde, ülkeden ülkeye değişen ilginç bir farklılık grafiği

göze çarpmaktadır. Bu grafiğe göre, büyük ülkelerden küçük ülkelere doğru gidildikçe “Avrupalılık” çok daha yüksek bir kabul görmekte ve millî kimlik ikinci plâna itilmektedir (en fazla Lüksemburg’da, en az İngiltere’de). Tabloların tefsirinden çıkan en mühim netice, Avrupalılar’ın bu “geçiş dönemi”nde kendisini Avrupalı mı İngiliz mi, yoksa hem Avrupalı hem İngiliz mi gördüğü ve öyle tanımladığı- şeklinde özetlenebilecek ve “düal kimlik” olarak da adlandırılabilir bir “kimlik krizi” yaşamakta olduğunu ve fakat, sözünü etmiş olduğumuz Avrupalılık kimliği bilincinin de şimdiden belirli bir mesâfeyi kat’ ederek yavaş-yavaş yerleşmeye başladığının görülmesidir.

İmdi; AB’nin yönelmiş olduğu ve Churchill’in 19 Eylül 1946 tarihinde Zürih Üniversitesi açılış konuşmasında açıkça zikrederek

hedef gösterdiği -ve yine onun ifâdesiyle, resmî adı ne olursa olsun, gerçek mâhiyeti- Amerikan modelli bir federal “Avrupa Birleşik Devletleri” olacak olan Avrupa Birliği bu hâle göre, Haldüncü teori açısından “neseb asabiyesiz” kurulan bir devlet projesi olmaktadır; bu projenin en zor tarafı da budur: Neseb asabiyesi’ne dayanmayan bir devlet projesinin ömrü olabilir mi? Ancak, AB teorilerinden istih-sâl edilen sonuç, önce “sebebe asabiyesi” üzerine kurulup bunu “inverse-Haldunist” (ters-Haldüncü) bir süreçle “neseb asabiyesi”ne ve ona dayalı bir “hiper ulus-devlet”-e dönüştürmeyi plânlayan bir proje olduğudur. Bu ise, aşiretlerin millet potasında eritilmesi sürecindeki andırır bir şekilde, şu andaki Avrupalı devletlerin bir ve tek “Avrupa Birleşik Devletleri” potasında ve Avrupalı milletlerin de bir

ve tek “Avrupa milleti” potasında eritilmesi sûretiyle, bir ve bütün bir Avrupa milleti ve bir Federal Avrupa Birleşik Devletleri inşâ edilmesi demektir.

Nitekim daha şimdiden AB’nin bir “başşehri”, bir “parlamentosu”, bir “bayrağı”, bir “parası”, bir “ordusu”, dünyanın diğer ülkelerinde “büyükkelçi” sıfatı taşıyan temsilcileri vardır. Bunlar ise, ancak bağımsız bir devlete âit kurumlar ve sembollerdir: Nihâi safhasına tam varabildiği takdirde, 550 milyon olacağı tahmîn edilen muazzam ve çok farklılıklardan oluşmuş bir nüfûsa, 7.500.000 kilometrekare yüzölçümüne sâhip bir Yeni-Roma [Romae Novae]!

Avrupa Birliği, nihâi hedefine vâsıl olabilmek için zaman içerisinde bütün Avrupalı halkları yutarak onun yerine kâim olmuş bir tür Avrupalı milleti inşâ etmeye mecburdur; bunu başaramadığı takdirde, bu birliğin sonu gelmeyecek ve hattâ belki de AB, bizzat Avrupalılar arasında cereyan edecek olan yeni çatışmalarla daha da küçülecektir.

İşte; bu muazzam projenin muvaffakiyetle noktalandırılabilmesi durumunda, bugün ABD’nin yapmak istediğinin belki daha da zâlimcesi ve daha da şiddetlicesi o zaman işte bu “Yeni Roma” tarafından yapılacaktır.

Avrupa Birliği’nin bu nihâi safhaya başarıyla ulaşmış şekli ABD’nin şu ândaki emperyalist politikalarına nisbetle daha tehlikeli olacaktır. Bunun en önemli sebeplerini, böylesi dev çapta bir organizasyonun ABD’nin şu ânda sâhip bulunduğundan daha büyük bir iktisâdî ve askerî güce sâhip olacak olması ve Avrupalılar’ın kolonyalizm konusundaki engin birikimlerinin sağlayacağı avantaj ve belki de en önemlisi olarak, ABD’ye nisbetle daha yumuşak ve dolayısıyla da daha etkili olacak olan metodlar kullanacak olmaları ile açıklayabiliriz.

Nitekim ABD’nin, kendisini dengeleyen Sovyet Bloku’nun çöküşü ile yavaş yavaş gün yüzüne çıkmaya başlayan ve en nihâyet Irak Harbi ile iyiden iyiye açığa çıkan, gizlemeye bile lüzum görmediği, hedef seçtiği ülkeleri vurma-

sına ve işgal etmesine gerekçe gösterdiği "haydut devlet" kavramının en mümtaz numûnesine dönüşmüş kaba tavrı ile "son haydut millet" olma unvânını hakketmiş bulunan²² ABD, bu kabalığı ile "açık düşman" olduğu için daha kolay fark edilebilmektedir; ancak, Kültekin kitâbelerinde zikredildiği gibi "yumuşak hediyelerle gelen düşman" tipine uyan AB, karşısındakini pasifize ettiği için daha büyük bir tehlike arz etmektedir. Ne var ki, tarihi tecrübe, Avrupalılar'ın da kendilerini aynı rahatlıkta hissetmeleri durumunda aynı ceberutluklara başvurmaktan berî kalmayacaklarını da göstermektedir.

II- Saldırgan Küreselleşme Çağında Yeni Milliyetçilik: Bir Giriş Neden Yeni Milliyetçilik?

Yeni milliyetçilik [the new nationalism] kavramı teknik bir terim olarak 1911 seçim kampanyaları sırasında Theodore Roosevelt tarafından, icrâî gücü kamu refahının vekilharcı olarak telâkkî ederek, millî ihtiyaçları kısmî ve/ya şahsî menfaatlere nisbetle önceleyen sınırlı bir merkezîyetçilik olarak tanımlanmış, fakat daha sonra işlenerek zenginleştirilmemiş olan kadük bir kavram olup, bizim burada kastetmiş olduğumuz, bu değildir.

Gerek Avrupa Birliği'nin yöneleceği ve gerekse de şimdi ondan önce davranan ABD'nin fiilen ve kaba güce dayanarak yöneldiği ve saldırgan küreselleşmenin aktüel örneği olan dünya hâkimiyeti teşebbüsü, fiilen, tipik bir saldırgan hiper-milliyetçilik şeklinde tezâhür eden bir saldırgan küreselleşmedir. Yâni, komünist küreselleşmenin aksine, Batı-merkezli kapitalist küreselleşme, kendi içinde bir "milliyetçilik" taşımaktadır; en pejoratif bir şekle bürünmüş, başka milletlerin sâhip olduğu servetlere ve değerlere, hürriyet ve istiklâllere, milliyetçiliklerine karşı saygısız ve onları yok etmeye yönelmiş bir milliyetçilik. Şu hâlde bu küreselleşme, "milliyetçilik" olgusunu zâten tazammun etmektedir. Öyleyse, küreselleşmenin bu şekliyle çağımız, ütöpik kozmopolitaniz-

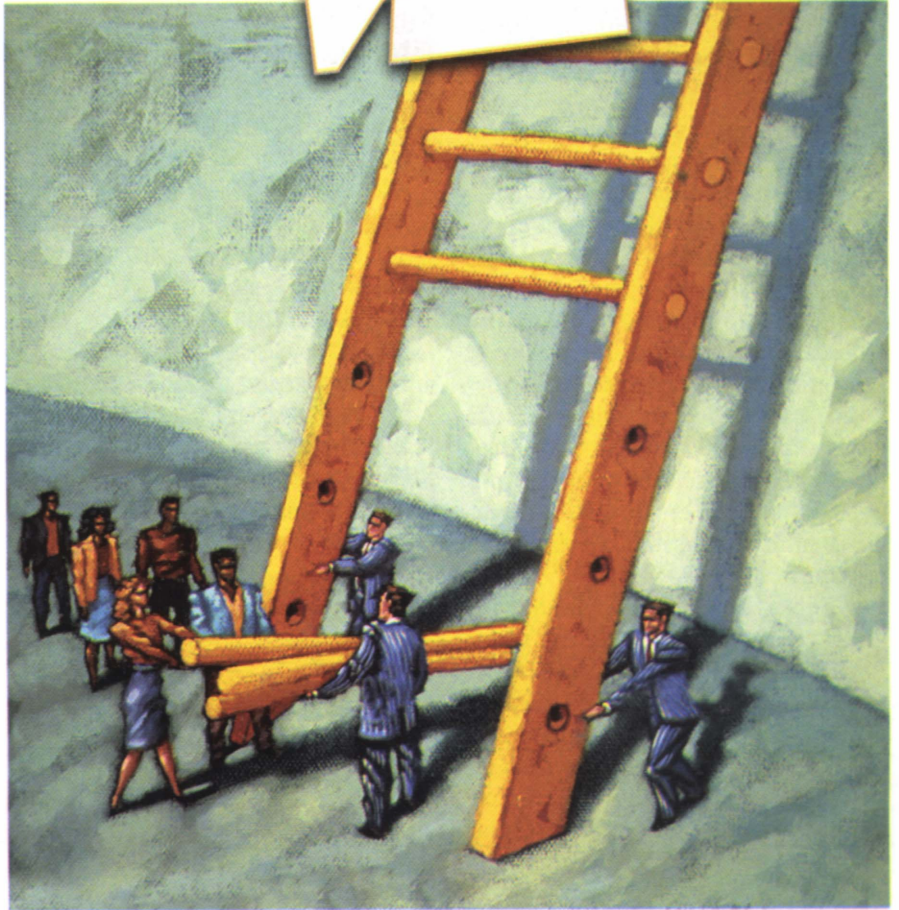
min tahayyül ettiği gibi, her türlü milliyet ve milliyetçilik duygusunun kâmilten ifnâ olduğu, bütün dünyanın herkesin vatanı, bütün milletlerin bir ve tek millet olduğu bir sürece doğru gitmekte değildir; hattâ, tam aksine, daha da azmanlaşmış ve saldırganlaşmış bir "yeni ve hiper milliyetçilik çağı" olarak yorumlanabilir. Bu da bize, insanlık için çok büyük bir tehdit oluşturan bu yeni ve hiper saldırgan milliyetçiliğe karşı insânî bir milliyetçilik, veya bir diğer ifâdeyle, bir "yeni ve insânî milliyetçilik" inşâmın zarûrî olduğunu göstermeye kifâyet eder.

Böyle bir inşâ zarûridir; çünkü, hiçbir yayılmayı motive eden kaynak, milliyetçilik kadar güçlü olmaz; o hâlde, el-yevm câri olan ve milliyetçi-

liğin gününden beslenen yayılmacılıklar ve saldırganlıklar da ancak onun kadar büyük bir güç sağlayan bir kaynağa mürâcaat edilerek te'min edilebilir.

Müstakil bir yazı konusu olmayı hak eden "yeni milliyetçilik" için şimdi-lik sâdece şu kadarını söylemekle yetineceğim: Evet; "yeni milliyetçilik" için, ilk ve en mühim şart tamamdır. Bu şart, saldırgan emperyaller tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak servetlerine tüm den el konulmanın, kültürlerinin dibe kadar tahrip edilmesinin ve boyunlanmasına kölelik boyunduruğu tam olarak takılmanın arefesinde bulunan mazlum milletlerin, hâlâ kendi mutluluğunu kendisi gibi "hedef" konumunda bulunan diğerlerinin helâkinde arayan "yok edici milliyetçilikler" çağını kapatması ve yeni bir milliyetçilik çağını açmasıdır: Birbirini

Küreselleşmenin bu şekliyle çağımız, ütöpik kozmopolitanizmin tahayyül ettiği gibi, her türlü milliyet ve milliyetçilik duygusunun kâmilten ifnâ olduğu, bütün dünyanın herkesin vatanı, bütün milletlerin bir ve tek millet olduğu bir sürece doğru gitmekte değildir; hattâ, tam aksine, daha da azmanlaşmış ve saldırganlaşmış bir "yeni ve hiper milliyetçilik çağı" olarak yorumlanabilir. Bu da bize, insanlık için çok büyük bir tehdit oluşturan bu yeni ve hiper saldırgan milliyetçiliğe karşı insânî bir milliyetçilik, veya bir diğer ifâdeyle, bir "yeni ve insânî milliyetçilik" inşâmın zarûrî olduğunu göstermeye kifâyet eder.

yiyip bitirici, parçalayıcı ve dünyayı talana çıkan, hiper milliyetçiliklerden beslenen saldırgan küreselleşmeye karşı en güçlü savunma hattını oluşturacak olan, savunmasız bırakan değil, birleştirici ve ihyâ edici, insânî bir yeni milliyetçilik!

İlk şartın ilki ise, “öteki” ve “tepki”dir. Birbirini bütünleyen “öteki” ve “tepki”, her birisi de, milliyet ve milliyetçilik bilincinin oluşmasındaki en büyük muharrik kuvvetlerdendir; bu dün de böyle idi, bugün de böyledir, yarın da böyle olacaktır. Her millet kendisini “öteki”ne göre tanımlar, her millet, “millet” denen bir şey olduğunu ve milliyetçiliğini, aynı zamanda tepkilerle öğrenir.²⁵

“Tepki, er ya da geç, büyük bir güçle gelir. İnsanlar üstlerine tükürülmesinden, üstün bir milletin, üstün bir sınıfın ya da üstün herhangi birilerinin kendilerine emirler vermesinden usanır. Er geç milliyetçi soruları sormaya başlarlar: ‘Neden onların sözünü dinleyelim? Onların ne hakkı var? Ya biz ne olacağız? Neden biz de kendimiz?’... ”

Şu hâlde, saldırgan “öteki”ne duyulacak “tepki”, ilk hareket noktası ve bütün mazlumları, bütün hedef ülkeleri ve milletleri birleştirmelidir. Fakat işbu “öteki”nin ne olmadığı da bilinmelidir: Kendisinin konumunda olan ve birbirlerini yemeye devam ettikleri takdirde her birisi birer av olacak olanlar! Fakat “öteki” ve “tepki” sâdece birer ilk basamaktır; o sebeple işbu “yeni milliyetçilik” sâdece tepkilerle yetinmemeli; aksi hâlde hep nefret üzerine kurulu, şüpheli, agresif, uzlaşmalara kapalı bir milliyetçilik inşa edilmiş olur ki bu da, bugüne kadar yaşanan bütün trajedilerin bugünden sonra da aynen devam etmesi demektir

İmdi; burada “öteki” bellidir: Şimdilik iyiden iyiye kontrolden çıkan ABD, ancak kısa zamanda bu kervana katılma arzusu taşıdığından hiç kimsenin şüphesi olmaması icap eden istikbâlin Yeni Roma’sı Avrupa Birliği ve eline fırsat geçerse diğerleri: Dişleri döküldüğü, tırnakları söküldüğü için sesi çıkamayan Rusya ve Çin! Şu hâlde, sal-

dırgan “öteki”ne duyulacak “tepki”, ilk hareket noktası ve bütün mazlumları, bütün hedef ülkeleri ve milletleri birleştirmelidir. Fakat işbu “öteki”nin ne olmadığı da bilinmelidir: Kendisinin konumunda olan ve birbirlerini yemeye devam ettikleri takdirde her birisi birer av olacak olanlar!

Fakat “öteki” ve “tepki” sâdece birer ilk basamaktır; o sebeple işbu “yeni milliyetçilik” sâdece tepkilerle yetinmemeli; aksi hâlde hep nefret üzerine kurulu, şüpheli, agresif, uzlaşmalara kapalı bir milliyetçilik inşa edilmiş olur ki bu da, bugüne kadar yaşanan bütün trajedilerin bugünden sonra da aynen devam etmesi demektir: Birbirlerine husûmet içerisinde olan Türk ve Arap milliyetçilikleri gibi.

Bu hususta özellikle dikkat edilmelidir ki, saldırgan kapitalist küreselleşmenin kontrolden çıkmasının ve İslam-Doğu’ya yönelerek onu boyunduruk altına almasının en temel sebebi, Batı’nın bütün saldırganlıkları karşısında, bütün gücüyle, asırlarca İslâm dünyası-

nın koruyucu kalkını olan Osmanlı'nın ortadan kalkmasıdır. "İslâm dünyasının babası" olarak tavsif ettiğim Osmanlı'nın yokluğunun bu hâlde yol açtığı, Batılı kolonyaller tarafından da desteklenen ve Osmanlı'yı "öteki" kabul eden, kendi milliyetçiliklerini agresif ve kaba bir şekilde Osmanlı tepkisi üzerinden inşa eden Arap dünyasının içine düştüğü zebunkeşlikten de açıkça bellidir. Aynı fâcia Türk milliyetçiliği için de cârîdir ve dahi Türkler de Araplar da "mezar taşıma yazınlar, bugün bana yârın sana" diyen anonim bir halk türküsündeki hikmete kulak vermelidirler.

Şu hâlde, "yeni milliyetçilik", bu tarihî tecrübe üzerinden edinilen, daha doğrusu edinilmesi gereken dersler gözönünde tutularak, teemmülâne tefekkür edilerek, usûletle ve suhûletle binâ edilmelidir.

Artık iyice kafalara dank etmeli ve Türk-İslâm dünyasının içine düşmüş bulunduğu zilletin aslı sebebi ve en büyük düşman, kendi dışında değil kendi içinde aranmalıdır.

Bunun da ilk şartı, felâhını diğerinin felîşinde aramayan; Haldûn'un "neseb asabiyesi" üzerine kendi milliyetçiliklerini inşa edecek olan İslâm-Türk dünyasının, her birisi kendi hürriyet ve istiklâlini koruyacak şekilde ve Haldûn'un "sebeup asabiyesi" üzerine inşa edilecek bir "Pax Ottomana" çerçevesinde biraraya getirecek bir milliyetçiliktir: Aradaki farklılıkları husûmet sebebi olmaktan çıkararak, ortak dayanışmaya dönüştürecek olan bir "yeni milliyetçilik".

Dipnotlar

- 1 Meselâ bkz.: Mustafa Erdoğan; "Milliyetçilik İdeolojisine Dair", Liberal Düşünce Dergisi, Sayı: 15.
- 2 Benedict Anderson; "Western Nationalism and Eastern Nationalism; Is There a Difference That Matters?", New Left Review, Number: 9, May-June 2001, pp.31-42.
- 3 Bkz.: David Little; "Belief, Ethnicity, and Nationalism", United States Institute of Peace, 26.09.2001. İnternet adresi: <http://www.usip.org/research/rehr/belethnat.html>, İndirildiği tarih: 26.09.2001. Bu makalenin ilk olarak yayımlandığı yer: Nationalism and Ethnic Politics 1, No:2, March-April 1995, p.284.

- 4 Ernest Gellner; Milliyetçiliğe Bakmak, Çev.: Simten Coşar, Saltuk Özertürk, Nalan Soyarik, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, s.12, pr:3.
- 5 T. Khemeri; "İbn Haldun'un Mukaddime'sindeki 'Asabiye' Mefhumu", Çev.: Hüseyin Zamantılı, 1982 tarihli Sosyoloji Konferansı, İstanbul, 1982, s.161-189.
- 6 Aristo; Politika, Kitap:IV-VII, Çev.: Niyazi Berkes, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Dünya Edebiyatından Tercüme, Yunan Klâsikleri:64 (Tarihsiz; 1944-1950 arası olmalı, kitabın takdiminde M. E. Bakanı Hasan Âli Yücel'in yazısının tarihi 2 mart 1944), s.168-169.
- 7 Bkz.: Eflâtin; Devlet, Çev.: Sabahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz, Remzi Kitabevi Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1980, s.470.b-471.a.
- 8 Orhon Kitabeleri (Kül Tekin), Doğu: 23. Bkz.: Prof. Dr. Talât Tekin; Orhon Yazıtları, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s.14-15.
- 9 İbrahim Kafesoğlu; Türk Millî Kültürü, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, Ekim 1989, 6. Baskı, s.240.
- 10 Makalât-ı Edebiyye ve Siyâsiyye, İstanbul 1327, s.320-330- Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi, C: II, 1865-1876, Hazırlayanlar: Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Birol Emil, Marmara Üniversitesi Yayınları, No: 521, Fen Edebiyat Fakültesi Yayın No: 30, İstanbul, 1993, s.223.
- 11 Durmuş Hocaoğlu; "Ulus-Devlet, Millet ve Milliyetçilik Üzerine Bir Tahlil", Türk Yurdu Dergisi, Devre:7, Cilt:16, Sayı:109 (455), Eylül 1996, Ankara, s.18-19.
- 12 George Orwell; "On Nationalism", Mayıs 1945, pr:2, İnternet adresi: <http://www.k-1.com/Orwell/nat.htm>, 06.10.2001.
- 13 Carlton J. H. Hayes; Milliyetçilik: Bir Din, Çev.: Murat Çiftkaya, İz Yayıncılık, İstanbul, 1995, s.23-25. (Eserin orijinali: "Nationalism: A Religion", New York, 1960.)
- 14 Bu terim için bkz.: Philip Spencer-Howard Wollman; "Good and Bad Nationalisms: A Critique of Dualism", Journal of Political Ideologies, Abingdon, October 1998, Volume:3, Issue:3, ISSN: 13569317, s.255-274.

- 15 Bkz.: J. Stalin; Millî Mesele, Çev.: Mümtaz Yavuz, Evren Yayınları, İstanbul, Mart 1976 içinde Bölüm:III: "Marksizm ve Millî Mesele" s.38-v.dv. - J. V. Stalin; Marxism and the National Question, From J. V. Stalin, Works, Foreign Languages Publishing House, Moscow, 1954, Vol.:2, s.300-381.
- 16 J.V. Stalin; Marxism and the National Question, s.303.
- 17 J.V. Stalin; a.g.e., Bölüm: III.
- 18 J.V. Stalin; a.g.e., s.343-344.
- 19 "Burjuvazi üretim araçlarının, mülkiyetin ve nüfusun dağılmasını önlemiş; nüfusu merkeze yığmış, üretim araçlarını merkezileştirmiş ve mülkiyeti az sayıda elde yoğunlaştırmıştır. Bu değişmelerin kaçınılmaz sonucu siyasal merkezleşme olmuş, bağımsız, aralarında henüz federasyonlaşmaya başlamış değişik çıkarları, yasaları, yönetimleri, gümrük tarifeleri olan eyaletler 'tek' bir yöntem, 'tek' bir yasalar bütünü ulus çapında, 'tek' bir sınıfsal çıkarla, 'tek' bir gümrük duvarı altında 'tek' bir ulus hâlinde birleştirildiler." Bkz.: K. Marx - F. Engels; "I: Burjuvalar ve Proleterler", Manifesto, Çev.: Mümtaz Yavuz, Evren Yayınları, Bilim Dizisi:2, İstanbul, Şubat 1976, s.42, pr:3 [v.b.a. -D.H.]
- 20 K. Marx - F. Engels; "II: Proleterler ve Komünistler", Manifesto, Çev.: Mümtaz Yavuz, Evren Yayınları, Bilim Dizisi:2, İstanbul, Şubat 1976, s.59, pr:1/2
- 21 Anthony D. Smith; Küreselleşme Çağında Milliyetçilik, Çev.:Derya Kömürcü, Everest Yayınları, İstanbul, Ocak 2002, s.136, pr:3. [Kitabın özgün adı: Nations and Nationalism in A Global Era., Polity Press, 1955.]
- 21 John M. Swomley; "The Ultimate Rogue Nation", The Humanist, January 2001, s.8-10.
- 22 I. Berlin; "Volkgeist'in Geri Dönüşü: İyi ve Kötü Milliyetçilik", Yüzyılın Sonu kitabının içinde, Editör: Nathan Gardels, İş Bankası Kültür Yayınları, Çev.: Belkıs (Çorakçı) Dışbudak, 2. Basım, İstanbul, Mart 1999, s.104-105.